

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- แก่งกาจ งามขจรวิวัฒน์ และคณะ. สยามสามสมัยจากสาขาคาหมอบรัดเลย์.
โกวิท ประวาลนฤกษ์ และคณะ. แนวความคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรและการ
วิเคราะห์แบบเรีอน. เอกสารประกอบการประเมินหลักสูตร, 2525 (อัดสำเนา).
คณะกรรมการจัดงานวันฉลองเฉลิมฉลองวชิรราชสมบัติครบ 100 ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514.
"คำแถลงนโยบายของรัฐบาล" วันที่ 10 มิถุนายน 2490" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 64, 2490.
จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพกับกระทรวง
มหาดไทย. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2506.
จารุวรรณ ไวยเจตน์. การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปีก่อน พ.ศ.2475. ปริญา
นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2516.
จรรยา สุภาน. ศันทวิชชาการทางรัฐศาสตร์. พระนคร: ไทยวัฒนานานิช, 2512.
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว. พระนคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2510.
จดหมายเหตแห่งชาติ, กอง. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/5 เรื่องลายพระหัตถ์กรมหมื่นดำรง
ราชานุภาพกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ 337 และ 338 (7 มกราคม
ร.ศ.109 และ 18 กุมภาพันธ์ ร.ศ.109).
_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/53 เรื่องรายงานกรมศึกษาธิการ ร.ศ.117 (20 ก.ค.118).
_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2 เรื่องพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ทูลเกล้าถวายความเห็นในเรื่อง
ที่จะจัดการศึกษาให้เป็นประโยชน์แก่คนทุกชั้นทุกชนิด.
_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/2 เรื่องร่างกฎนิเทศสำหรับการศึกษาเน้นหลักสูตรในโรงเรียน
มูลสามัญ (ร.ศ.111).
_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/3 เรื่องความเห็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เรื่องการจัดการศึกษา
ร.ศ.117 (พ.ศ.2441).

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/11 เรื่องหลักสูตรมูลศึกษา (17 ก.ค.128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.12/4 เรื่องสรุปรายงานการจัดการคณะศาสนาและการศึกษา ในหัวเมือง ปี 117-118 (10 พฤศจิกายน ร.ศ.120).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.12/7 เรื่องจัดการศึกษาการศาสนา 1-11.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/2 เรื่องพระราชบัญญัติลักษณะบังคับเด็กให้เล่าเรียนใน โรงเรียนราษฎร์ (9 กันยายน 2450-22 เมษายน 2463).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/4 เรื่องคำแนะนำของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 2 ชี้แจง วิชาเพาะปลูกเป็นส่วนสำคัญของพระราชบัญญัติ.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/5 เรื่องพระราชบัญญัติประถมศึกษา.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/10 เรื่องพระราชบัญญัติประถมศึกษาและคำสั่งแจงของกระทรวง ศึกษาธิการ (2464).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/11 เรื่องประกาศบาลศึกษาภาค 2 (2464).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/12 เรื่องประมวลศึกษานิสัยภาค 1 (2465).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.3/3 เรื่องถอนคนระชาวิชิควงศัฎมิไกร ตั้งนระชาวิสุทธิสุวิศักดิ์ เป็นผู้รั้งเสนาบดีธรรมการ.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.3/4 เรื่องตั้งเสนาบดีและปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.3/199 เรื่องพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา (1 กันยายน 2464).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.10/13 เรื่องเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีทูลเกล้าถวาย ความเห็นที่จะจัดการศึกษา ร.ศ.131.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.10/17 ประกาศชี้แจงรูปโครงการศึกษา 2456.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.10/42 เรื่องแผนการศึกษาสำหรับชาติ (2462).
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.1/195 เรื่องนายซิม วีระไวทยะ เสนอความคิดเห็น เรื่องแก้หนังสือผลเมืองดีของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (2477)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.2/100 เรื่อง พระราชบัญญัติบังคับการศึกษา (12 มีนาคม 2456-12 ตุลาคม 2457).

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.2/168 เรื่องพระราชบัญญัติ
 ประถมศึกษา (27 กรกฎาคม 2462-1 กันยายน 2464).
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.2/173 เรื่องประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา
 (3 กันยายน-7 ตุลาคม 2464).
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.2/353 เรื่องประวัติชาติกับฮวงซัน (2477).
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.9/253 เรื่องนิมน์แบบเรือนของหลวง.
- ____. เอกสารส่วนบุคคล พระยาอนุমানราชชน สป.4/41 สำเนาพระราชหัตถเลขารัชกาล
 ที่ 5 ถึงพระยาไฉสาล (กันยายน ร.ศ.129)
- ____. เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี (2) สร.020/.24/1 หลักสูตรสำหรับชั้นประถมและ
 มัธยมศึกษาหรือเรื่องประมวลศึกษา (ตอน 1) (22 สิงหาคม 2475-3 เมษายน
 2480).
- ____. เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี (2) สร.0201.24/2 ประมวลศึกษาหรือหลักสูตรชั้น
 ประถมและมัธยมศึกษา (ตอน 2) (6 มกราคม 2484-25 สิงหาคม 2495).
- ชลอ วนุกติ. ความรู้สำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย,
 2507.
- ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย น.ศ.2352-2453 ด้านสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักนิมน์
 เรื่องศิลป์, 2517.
- เชื้อวชาญ โสมทันเงิน. การวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา นุทธศักราช 2521 ระดับ
 ประถมศึกษาปีที่ 1-2 เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- เคื่อน บุนนาค. ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก. พระนคร: โรงนิมน์
 เสริมวิทยบรรณาการ, 2500.
- ดวงเคื่อน นันธุมนาวิน. การพัฒนาจริยธรรม. สถาบันวิจัยนฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร, 2522.
- ดวงเคื่อน นิสาลบุตร. ประวัติการศึกษาไทย กรุงเทพฯ: โรงนิมน์เจริญผล, 2520.
- คำรงราชานุภาพ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ประวัติสังเขปแห่งการจัดการศึกษาปรีดยบัน
 แห่งประเทศสยาม โรงนิมน์เฮ็งหลี่, 2463.

คำทรงราชธานุภาพ, สมเด็จพระ. ตำนานสวนกุหลาบ. นิมนต์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระยาลักษมณ์สุนทร (บุญ ศาลยาชีวิน) 25 มีนาคม 2506.

ธรรมการ, กระทรวง. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 6 ประจำปีพุทธศักราช 2456
โรงพิมพ์กรมวิชาการ, 2456.

"บันทึกการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2492" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66, 2492.

"บันทึกการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2494 (วิสามัญ)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 68,
2494.

"บันทึกการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2500 (วิสามัญ)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 74,
2500.

"บันทึกการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2501 (วิสามัญ)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 75,
ฉบับพิเศษ, 2501.

"บันทึกการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 3" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 76, ฉบับพิเศษ, 2502.

"บันทึกการประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 32" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 90, 2516.

"บันทึกการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 36" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 91, 2517.

"บันทึกการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3 (สมัยแรก)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92, 2518.

"บันทึกการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4 (สมัยปฐมสมัยแรก)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92,
ฉบับพิเศษ, 2518.

บำรุง กลัดเจริญ. ประวัติการฝึกหัดครูของประเทศไทย ปรินต์งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
วิทยาลัยการศึกษาประสานมิตร, 2506.

"ประกาศตั้งสภาการศึกษา" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 49 (แผนกกฤษฎีกา) ลงวันที่ 31 สิงหาคม
2475.

"ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา น.ศ.2464" ราชกิจจานุเบกษา
เล่ม 50, 2476.

ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์. รัฐบาลไทยในรอบยี่สิบสองปี (2475-2517) กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน
จำกัด ช. ชุ่มชุมช่าง, 2517.

นิชัย รัตนพล. วิวัฒนาการควบคุมโรงเรียนจีน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512.

"พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2478" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 (แผนกกฎหมาย) ลงวันที่ 31 สิงหาคม 2478.

"พระบรมราชโองการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 59, 2485.

พระยาปริยัติธรรมธาดา. โบราณศึกษา พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางพวงเพ็ชร เอี่ยมสกุล.

พระราชบัญญัติธรรมนุญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475. รวมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพหลวงสุทธิสารธรรมกร, 2511.

เพ็ญจันทร์ ทนประเสริฐ. การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญพามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

มณู ราชโรจน์. นโยบายการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแห่งพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) ปริญพานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.

มัทนา เกษกมล. การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2453-2468) วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

ระลึก ธาณี. นโยบายการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ.2475-2503) ปริญพานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522.

รอง ศษามานนท์ และคณะ. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435-2507 พระนคร: โรงพิมพ์ครูสภา, 2507.

ละออกทอง อัมรินทร์รัตน์. การส่งนักเรียนไปศึกษาคู่ต่างประเทศ ตั้งแต่พ.ศ.2411-2475 วิทยานิพนธ์ปริญพามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

วชิรญาณาวิโรธ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. การศึกษา พระนคร: โรงพิมพ์มหาเมฆราชวิทยาลัย, 2514.

วิชากร, กรม. การสัมมนาเรื่องการศึกษาเพื่อมวลชน. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2517. เจ้าอยู่หัว. พระนคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2510.

- วาสนา อศปัญญา. การวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาที่ 5-6 เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. นโยบายด้านการศึกษาของคณะรัฐมนตรี คณะที่ 1-51 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ กนิษฐวิสุทธิ์, 2536.
- วีรชัช วิเชียรโชค. "ปัญหานี้ฐานทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง" ใน ประมวลบทความการบรรยายเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ, 2535.
- ศิริ พุทธมาศ. แนวความคิดทางด้านการเมืองและการศึกษากับบทบาททางการศึกษาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- สีลปากร, กรม. พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นิพนธ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองวันเฉลิมกวัลยราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครบ 10 ปี, 1 ตุลาคม 2511.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง สำนักงานปลัด. การจัดการศึกษาไทยตามแผนการศึกษาแห่งชาติ อดีต-ปัจจุบัน, 2530.
- _____. กรมสามัญศึกษา. คู่มือการนิเทศการศึกษา วิชาสังคมศึกษา โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515.
- _____. กรมวิชาการ. ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ มงคลการนิพนธ์, 2504.
- _____. ประมวลศึกษานิเทศ ภาค 1 โครงการศึกษา 2464. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- ศึกษาธิการ, กรมวิชาการ. ประวัติการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2435-2507. นิพนธ์เป็นที่ระลึกในวันครบรอบ 72 ปีของกระทรวง, 1 เมษายน 2507.
- _____. กรม. พระราชพงศาวดารเล่ม 1 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นิศาลบรรณคดี, ร.ศ.120.
- _____. กรมสามัญศึกษา. รายงานการประชุมคณบดีว่าอบรมเรื่องการศึกษาประชาบาล พ.ศ. 2494 กรุงเทพฯ: โรงเรียนการช่างวุฒศึกษาแผนกนิพนธ์, 2498.
- _____. สัมฤทธิ์ผลการจัดการศึกษาภาคบังคับ โรงพิมพ์การศาสนา, 2516.
- _____. หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2491 นิพนธ์ครั้งที่ 1 ทรนนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2491.

- ศึกษาธิการ, กรม. หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา 2 หรือ 3 ปี อายุแต่ปีที่ 7 ถึงปีที่ 9
 พิมพ์ครั้งที่ 1. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ.128.
- ศุภวราณ รัตนภูผา. นิตนาการของหลักสูตรและการสอนเจริญศึกษาในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่
พุทธศักราช 1826 จนถึงพุทธศักราช 2530 วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิต
 วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- สาโรช บัวศรี. "คตินิยมและแนวทางการศึกษาของไทยในอนาคต" ใน นักเรียนจากการจัด
การศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา. กระทรวงศึกษาธิการ, 2512.
- สนิท เกษะศิริ. คำถามและแนวคอบวิชาวัฒนธรรม. พระนคร: ผดุงศึกษา, 2507.
- สุนทร สุนันทชัย. เทคนิคและวิธีสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สหบัณฑิต, 2514.
- สุนจน์ ดำนตระกุล. ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับรัฐบุรุษอาวุโส. กรุงเทพฯ: ปริกซ์การพิมพ์,
 2516.
- สมน อมรวิวัฒน์. การสอนสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- สมบูรณ์ ไนรินทร์. บันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ 24 มิถุนายน 2475-25 ธันวาคม 2515.
 กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2516.
- สมนงษ์ เกษมสิน และคณะ ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร:
 ไทยวัฒนาพานิช, 2520.
- สำนักงานคณะกรรมการสภาสตรีแห่งชาติ. นโยบายการศึกษาของประเทศไทย. กรุงเทพ-
 มหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524.
- _____. บทสรุปรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
 เจริญผล, 2526.
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 วิสามัญ เล่ม 2,
 2477.
- _____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยที่ 2 วิสามัญ เล่ม 4, 2479.
- _____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 เล่ม 1, 2481.
- _____. รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญ ชุดที่ 1 เล่ม 65, 2491.

- อนงค์ ประมุขกุล. บทบาทของการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นที่มีต่อการปลูกฝังความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.
- อมรรุณารักษ์, จมื่น (แจ่ม สุนทรเวช). การศึกษาของชาติ ใน พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503.
- อุทัย บุญประเสริฐ. การศึกษากับการพัฒนาและความสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ. สระบุรี: ปากเพรียวการช่าง, 2529.
- เอกวิทย์ ๗ กลาง. "สรุปบทเรียนในการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา" ใน บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2527.

ภาษาอังกฤษ

- Flint Public School. Developing effective citizenship. Junior High School Curriculum Studieds, Report No.11-J September 1954. (Mimeographed).
- Franklin Patterson. "Political Reality in Childhood" Cited by Dimond Stanley E. School and development of good citizens. Detroit: Wayne University Press, 1953.
- George, F.H. Automation. Cybernetics and Society. New York: Philosophical Library, 1959.
- Good, Carter V. Dictionary of Education. New York: McGraw-Hill Book Company, 1959.
- Harris, W.H. and Levey, J.S. The New Columbia Encyclopedia. New York: Columbia University Press, 1975.
- Hughes, Ray Osgood. Building Citizenship. revised by C.H.W. Dullen. Boston: Allyn and Bacon, 1959.

- Paul Douglas. How to be an Active Citizen. Florida: University of Florida Press, 1958.
- Poston, Richard W. Is You: A Guide to Citizen Action. New York: Harper & Brother, 1953.
- Prentice-Hall. Webster's New Word Encyclopedia. Copyright by Random Centurt Group Limited, 1992.
- Remy, Richard C. Handbook at Basic Citizenship Competencies. Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development, 1980.
- Sherwood, Henry Noble. Citizenship. Indianapolis: BobbsMerrill, 1974.
- Wyatt, David K. The Politics of Reform in Thailand: Education in the Reign of King Chulalongkorn. New Haven: Yale University Press, 1969.

ภาคผนวก

นาง กฤษณา ร. กนกนิต

(๒๕๖๕)

ความเห็นที่จะจัดการศึกษา รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๑๑

การศึกษา ใน ส่วน กุศบุตร

การเล่าเรียน ใน ประเทศ สยาม ทุกวันนี้ เป็น อัน แดเห็น
ปรากฏ ได้ แล้ว ว่า ความ ยาก อย่าง หนึ่ง ซึ่ง ได้ เคย มี มา แก่ กษัตริย์
เมื่อ ครั้ง แรก คง กรม ศึกษาธิการ คือ ยาก ใน การ ที่จะ ชักชวน ให้
ราษฎร ทั้งหลาย นิยม ยินดี ใน การ ศึกษาเล่าเรียน นั้น เป็น อัน
ไม่ต้อง ว่า พึง ที่จะ จัดการ ได้ ไข อีก ต่อ ไป เหตุ ฉะนั้น การ ศึกษา
ที่จะ จัด ต่อ ไป แต่ มัชฌิม จำ จะต้อง จัด ระเบียบ หลัก การ ศึกษา ของ
ประเทศ สยาม (National system of education of Siam)
ให้เป็น รูป เป็น โกร่ง ลง ไว้ เสีย ก่อน แล้ว จึง ถัดมา การ เข้า หา
รูป คือ ขยาย การเล่าเรียน ออก ให้ กว้าง และ เพิ่ม เต็ม
วิชา ขึ้น ให้ สูง เป็น ใจ ความ นั้น

หลัก การ ศึกษา

๑ การ ศึกษา ทั้งปวง นี้ เห็น ว่า ควร ที่จะ จัด แยก ชนิด หรือ
หมวด เป็น ๒ ประเภท และ แยก ทุกที ละ อย่าง เพื่อ จะ ให้ เข้า ใจ
ง่าย คือ เรียกว่า "สามัญศึกษา" ประเภท ๑ "วิสามัญศึกษา"
ประเภท ๒

(ก) สามัญศึกษา (General education) ได้แก่
การศึกษาต่าง ๆ ในวิชาความรู้และความฝึกหัดอย่างใด ๆ
ซึ่ง เป็น สิ่ง สามัญ อัน บุคคล จะ ควร รู้ ควร มี สำหรับ เป็น ทน หรือ
เป็น หนทาง ที่จะ ประกอบ การ หาเลี้ยงชีพ และ ดำรง ตน ให้ อยู่ ใน
ที่อื่น เปน ราษฎร ผู้ ประพฤติ ซอบ (To be a good citizen)
และ สำหรับ ที่จะ เป็น ทน หรือ เป็น หนทาง ที่จะ ดำเนิน ไป ด้วย ความ รู้
วิชา และ ศิลปศาสตร์ อื่น ๆ ต่อ ไป ถ้า หาก ว่า ประพฤติ หรือ สามารถ จะ
เล่าเรียน ความรู้ ที่จะ จัด เข้า เป็น พวก สามัญศึกษานี้ ได้แก่
การ ให้ รู้ หนังสือ - วิชา - วิชา ภาษา ทุก กัน ให้ เข้า ใจ ได้ ดี ให้ รู้
การ ฝึก ฝาย ซอบ ให้ ประพฤติ สัมมา จริต แห่ง นี้ เป็น ต้น อัน เป็น
หน้าที่ ของ กรม ศึกษาธิการ ที่จะ จัด ให้ ดำเนิน ไป

(๒) วิสามัญศึกษา (Special or Technical education) ได้แก่ การศึกษาต่างๆ ในวิชา ความรู้ หรือศิลปะ ความฝึกหัด อย่างใด ๆ ซึ่งเป็นสิ่งไม่จำเป็นสามัญชนทุก ๆ คน จะควรรู้ จะควรเป็นทุก ๆ อย่าง แต่หากว่าผู้ใด ที่มีอุปนิสัยและ ความสามารถ ปรารถนา ที่จะรู้จะฝึกหัด ให้ ได้ ความรู้พิเศษ โดยเฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อที่จะให้เป็นทุน เป็นเครื่องมือ สำหรับ ประกอบ การงาน โดยเฉพาะหนทาง อันนั้น ก็จะได้ ศึกษา ใน สิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ หลายสิ่ง สิ่ง หรือ ดำตาม คำสั่ง ความ สามารถและคุณภาพรูปแห่งตน วิชาและศิลปะที่จัดเข้าเป็น พวกวิสามัญศึกษานี้ ได้แก่ การเรียน เป็นช่าง เรียน เป็นแพทย์ เรียน เป็น อาจารย์ เรียน เป็น ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร พลเรือน ตามกิ่ง และ พันกต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น อัน บาง อย่าง ซึ่ง เป็น หน้าที่ กรมศึกษาธิการ เอง จะจัด ให้ ดำเนิน ไป และ บาง อย่าง ซึ่ง กรมใดกระทรวงใดจะจัด จะตั้ง ให้ มี ขึ้น ตามสมควร แก่ หน้าที่ และ ทางราชการ.

๒ การศึกษาทั้งปวง ควร จะ แบ่ง ตัด ตอน ความรู้ วิชา ตามความ ต้อง การ และ หย่อน ออก เป็น ๓ ตอน

(ก) การศึกษา ของ กรมศึกษาธิการ คือ ใน ฝ่ายสามัญศึกษานี้ ควร จะ ตั้ง ให้ เป็น หลัก ลง ให้ มี นก เดียว ก่อน และ ชัด เด็ด คัด ตอน ความรู้ ที่ ต้อง การ สำหรับ กุลบุตร ทัว ไป นั้น ลง ให้ เป็น เขต สำหรับ ที่ ว่า การ ศึกษา ซึ่ง เป็น วิสามัญต่าง ๆ จะ ได้ ยึด ถือ เกือบ เกียง เอา ตาม ความ ประสงค์ จะ แบ่ง เป็น ตอน ดังนี้ คือ

(๑) การศึกษาขั้นต้น จะเรียกว่า "ประถม ศึกษา" (Primary education) การศึกษาขั้นนี้ จะ สอน กุลบุตร ตั้ง แต่ ยัง ไม่ มีความรู้ วิชา ขึ้น ไป จน ให้ มีความรู้ วิชาต่าง ๆ พอ ส่งควร แก่ ที่ จะ มี ใจ สำหรับ ตัวผู้ เป็น ราษฎร ทัว ไป คือ หมาย ความ ว่า วิชา ความรู้ เพียงใด ที่ รัฐบาล หวัง จะ ให้ ราษฎร ทัว ไป รู้ ได้ เป็น พัน สำหรับ ตัว ทุก คน กำหนด ลง เป็น เขต ประถม ศึกษา ไว้ เพียง นี้ เขต หนึ่ง เมื่อ กุลบุตร เรียน รู้ ถึง เขต นี้ แล้ว สอบ ได้ ความรู้ ได้ บริบูรณ์ ก็ ให้ ประกาศ ษณบัตร ประโยชน์ ๓ ไป เป็น

สำคัญ นับว่าจบการเล่าเรียนสามัญศึกษาชั้นประถม ต่อนั้น
ไปยังเป็นทางที่บุคคลผู้นั้นจะเลือกเอาอีก ๓ ทาง คือ จะ ออก
ไปทำมาหาเลี้ยงชีพตามภูมิฐานะ มีทำเรื่องส่วนไร่มาก
ตาม หรือมี ฉะนั้นจะไปศึกษาวิชา หรือศิลปที่เป็นวิสามัญ
ศึกษาอื่น เช่น ถึงแยกตรงจาก ประถมศึกษาสามัญก็ตาม หรือ
มี ฉะนั้นเมื่อปรารถนาจะเรียนวิชาสามัญศึกษาชั้นสูงขึ้นไปอีกก็ได้.

(๒) การศึกษาชั้นกลาง จะเรียกว่า "มัธยมศึกษา"

(Secondary education) การศึกษาชั้นนี้ จะสอนบุคคล
ตั้งแต่ได้เล่าเรียนมีความรู้พอสมควรที่ประกาศนียบัตร ประโยค ๑
แล้วขึ้นไป จนให้มีความรู้วิชาต่างๆ พอสามารถที่จะทำ
การงานได้ด้วยความรู้ คือ หมายความว่า วิชาความรู้ อย่าง
ใดที่เป็นวิชากลางที่ต้องการใช้ในที่ต่างๆทั่วไป คือ เป็น
กันว่า วิชาหนังสือแต่ละเล่มก็ให้รู้พอแก่ที่จะเป็นเสมียนได้
หรือทำกรรค้าขายได้ หรือเป็นทุนสำหรับที่จะไปเล่าเรียน
วิชาความรู้ อื่น ๆ ได้ โดยไม่ต้องไปเล่าเรียนวิชานั้น ๆ
อยู่อีก เช่นนี้เป็นต้น กำหนดลงเป็นเขต มัธยมศึกษาไว้เพียง
๓ เขตหนึ่ง เมื่อบุคคลเรียนมาถึงเขตนี้แล้วพอสมควร
ความรู้ได้บริบูรณ์ก็ให้ประกาศนียบัตร ประโยค ๒ ไปเป็นสำคัญ นับ
ว่าจบการเล่าเรียนสามัญศึกษาชั้นมัธยม ฉะนั้น ไปยังเป็น
ทางที่บุคคลผู้นั้นจะเลือกเอาอีก ๓ ทาง คือ จะ ออกไป ประกอบ
กิจการงานตามคุณานุรูป มี ออกไปทำการเสมียน หรือ ออก
ไปทำการค้าขาย อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม หรือมี ฉะนั้นจะไป
ศึกษาวิชา หรือศิลปที่เป็นวิสามัญศึกษา อื่น เช่น ถึงแยกตรงจาก
มัธยมศึกษาสามัญก็ตาม หรือมี ฉะนั้นเมื่อปรารถนาจะเรียน
วิชาสามัญศึกษาชั้นสูงขึ้นไปอีกก็ได้.

(๓) การศึกษาชั้นสูงจะเรียกว่า "อุดมศึกษา" (High

education) การศึกษาชั้นนี้ จะสอนบุคคลตั้งแต่ได้
เรียนพอสมควรที่ประกาศนียบัตร ประโยค ๒ แล้วขึ้นไป จน
ให้มีความรู้วิชาชั้นสูง และ สามารถที่จะทำการงานได้ด้วย
ภาษาคนและภาษาต่างประเทศ บางภาษา คือ หมายความว่า
ต้องให้รู้ภาษาอื่น ที่ไม่ใช่ภาษาตนด้วยอีกภาษาหนึ่งเป็น

อย่าง น้อย เพื่อ ให้ เป็น ทุน สำหรับ ที่ จะ ทำ การ งาน ได้ กว้าง
ขวาง หรือ ถ้า จะ ไป ได้ วิชา ความ รู้ พิเศษ ใน ประเทศ อื่น
ก็ ไม่ ต้อง ให้ ไป เสีย เวลา เรียน ภาษา ประเทศ นั้น อยู่ อีก นาน ถ้า
หนดลง เป็น เขต ควบคุม ศึกษา ได้ เพียง นี้ เขต หนึ่ง เมื่อ กุลบุตร
เรียน ถึง เขต นี้ แล้ว สอบ ได้ ความ รู้ ได้ บริบูรณ์ ก็ ให้
ประกาศ นียบัตร ประโยค ๓ ไป เป็น สำคัญ นับ ว่า จบ การ ได้
เรียน ตาม ญัตติ ศึกษา ชั้น อุดม ต่อ นั้น ไป เป็น หน้าที่ ของ รัฐบาล
ที่จะ เลื่อน ตาม ความ สามารถ ของ กุลบุตร และมี อำนาจ ที่ จะ
จัด ให้ เป็น ไป อีก ๓ ทาง คือ จะ ส่ง ไป รับ ราชการ ใน ที่ ใด ที่
หนึ่ง ตาม ความ รู้ ความ สามารถ ที่ ได้ หรือ จะ ส่ง ไป เข้า ได้
เรียน ศึกษา วิชา หรือ ศิลปะ ที่ เป็น วิสามัญ ศึกษา อัน เป็น กิจ แยก จาก
มัธยม หรือ แยก ตรง จาก อุดมศึกษา ตาม ญัตติ ใน กรุงเทพฯ ก็ได้ หรือ
มี ฉันทน์ เมื่อ เห็นสมควร จะ จัด ให้ ไป ได้ วิชา พิเศษ อย่าง ใด
อย่าง หนึ่ง ใน ประเทศ อื่น ที่ ส่ง ไป

(๒) การ ศึกษา วิชา วิสามัญ ศึกษา ต่าง ๆ เป็น ข้อ เป็น
วิชา และ ศิลปะ ต่าง ๆ กัน ง่าย และ ยาก ไม่ เสมอ กัน และ
ความ ต้อง การ พิน ความ รู้ แห่ง วิชา ตาม ญัตติ ศึกษา ที่ จะ ให้ มี ไป เป็น
ทุน สำหรับ ที่ จะ เรียน วิสามัญ ศึกษา นั้น ๆ ก็ ต้อง การ ไม่
เสมอ กัน เพราะ ฉนั้น ต้อง แยก แต่ เจ้า หน้าที่ ผู้ จัด การ ศึกษา
วิสามัญ นั้น ๆ ว่า จะ ประสงค์ กุลบุตร ที่ ได้ มี ความ รู้ ตาม ญัตติ ศึกษา
เพียง ชั้น ใด เป็น พอ ประสงค์ ของ โรงเรียน นั้น ก็ เลื่อน คัด ตอน
เอา ไป จาก ชั้น ใด ชั้น หนึ่ง ใน ๓ ชั้น นั้น แต่ ความ เห็น ที่ พอ
จะ กระเทียบ ให้ ดัง เป็น ค่า ได้ นั้น พอ จะ กระเทียบ กัน ได้ ดังนี้

(๓) วิสามัญ ศึกษา ชั้น ต้น จะ เรียกว่า "ประถม ศึกษา พิเศษ"
การ ศึกษา ชั้น นี้ มี ตอน การ ช่าง การ เพาะ ปลูก การ พิมพ์
หนังสือ เป็นต้น ผู้ ที่ จะ เข้า เรียน เอา ประกาศ นียบัตร เมื่อ
สอบ ได้ ได้ แล้ว นั้น ต้อง ให้ มี ประกาศ นียบัตร ประโยค หนึ่ง
มาก่อน จึง จะ ให้ ประกาศ นียบัตร ประถม ศึกษา พิเศษ อย่าง หนึ่ง
อย่าง ใด ใน ชั้น นี้ ได้ แต่ ผู้ ที่ ไม่มี ประกาศ นียบัตร ประโยค ๓
ก่อน แล้ว จะ มา เรียน ก็ ควร รับ ให้ เรียน แต่ ถ้า เมื่อ เรียน วิชา
สิ่ง ใด ไป แล้ว โรงเรียน วิสามัญ ศึกษา อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง

ในชั้นนั้นไม่ต้องที่จะให้ประกาศนียบัตร - ควรยอมให้ ได้ประโยชน์แต่เพียง ความรู้เฉพาะ ที่ได้เรียน ไปเท่านั้น

(๒) วิสามัญศึกษา ชั้น กกลาง จะเรียกว่า "มัธยมศึกษาพิเศษ" การศึกษาชั้นนี้ บางที่จะ ตรง กับ โรงเรียน มหาคเด็ก โรงเรียน กฤษณามาย โรงเรียน ฝึกหัด อารย โรงเรียน นายร้อย ทหาร บก โรงเรียน นายร้อย ทหาร เว็ โรงเรียน นายร้อย ตำรวจ ภูธร โรงเรียน การ ก่อ สร้าง โรงเรียน การทำแผนที่ โรงเรียน การ ค้าขาย โรงเรียน แพทย์ากร. โรงเรียน เหล่านี้ ประมาณ ว่า ผู้ที่ สอบได้ ประโยค ๒ (ที่ จะ จัด ใหม่) ได้แล้ว จะ มีความรู้ เข้า เป็น นักเรียน ได้

(๓) วิสามัญศึกษา ชั้น สูง จะเรียกว่า "อุดมศึกษาพิเศษ" การศึกษาชั้นนี้ ยัง ไม่ เห็น ว่า โรงเรียน อื่น ใน บัดนี้ จะ จำ เป็น ที่ จะ จำ กัด ว่า ต้อง ให้ ได้ ประโยค ๓ มาก่อน จึง จะ ให้ เข้า ได้ เรียน เว้น แต่ การ เรียน เป็น อาจารย์ ฝ่าย อังกฤษ อย่าง เดียว ที่ แล เห็น ขยี้ ว่า จำ เป็น แท้. นอก จาก นั้น ก็ จะ ได้ แก่ โรงเรียน ที่ ได้ กล่าว ชื่อ แล้ว ใน ชั้น มัธยมศึกษาพิเศษ นั้นเอง ถ้า กุลบุตร ผู้ใด มี เวลา สามารถ ได้ ไป เรียน ประโยค ๓ เสีย ก่อน แล้ว มา เรียน วิสามัญศึกษา ใน โรงเรียน นั้น ๆ ครั้น สอบ ได้ ได้, ประกาศนียบัตร ที่ จะ ให้ นั้น ย่อม ควร เป็น ประกาศนียบัตร อุดมศึกษาพิเศษ หรือ มี ถิ่น อีก ทาง หนึ่ง ก็ ส่ง ไป เรียน ความรู้ พิเศษ ต่าง ปรวตศ ที่ เดียว

ใน ส่วน แผน หนทาง ของ การ ศึกษา ของ กุลบุตร นำ ที่ จะ ให้ เป็น ไป ดังนี้.

การ ขยาย การ ศึกษา ให้ แพร่ หลาย

ว่า ถึง ส่วน การ ที่ จะ จัด การ ศึกษา ให้ แพร่ หลาย มาก ออก ไป กล่าว คือ ที่ จะ จัด การ ให้ มี โรงเรียน สำหรับ สอน ความรู้ วิชา เบ็ด แฉ่ ให้ มาก ๆ ขึ้น เพื่อ ให้ ทัว ถึง จะ ให้ พอ แก่ ที่ กุลบุตร จะ ได้ เรียน โดย ที่ รัฐบาล ย่อม จะ ประสงค์ อยู่ ว่า ต่อ ไป ข้าง หน้า ให้ ราษฎร แทบ ทัว ทั้ง พระ ราชา อาณา เจริศ ได้ มีความรู้ วิชา สำหรับ ทัว ทุก ๆ คน เพื่อ ที่ จะ ให้ ประชาชน ทั้ง ปวง

รู้จัก ประกอบกิจการงาน โดยสมควรแก่ฐานะรูป และสติ
ปัญญา ประพฤติการ ทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยชอบ ซื่อสัตย์ ดำรง
ความสงบ รวบรวมทรัพย์ บ้านเมือง และประกอบ การค้าขาย
ให้เจริญยิ่งขึ้น ก็เมื่อ ความต้องการ ประโยชน์ มีอยู่
อันใด ทาง การศึกษา ที่ เป็น อยู่ ใน ทุก วัน นี้ เพียง เท่านั้น
ก็ จะ ยัง หา พอดี ที่ จะ ประกอบ ประโยชน์ กับ ก่อสร้าง ให้รวดเร็ว
สมควร แก่ เวลา และ ทน ความ ประสงค์ ได้ ไม่ เพราะ ฉะนั้น จึง
ต้อง จะ เริ่ม การ ศึกษา ตาม ญัตติ ประถม ให้ เป็น หน้าที่ ของ พระสงฆ์
จัก เป็น การ วัด เพื่อ ที่ จะแผ่ ขยาย ความรู้ ขึ้น ต้น ออก ให้แพร่
หลาย ทั่วไป เหมือน ก่อ ให้ เป็น ถนน ไว้ สำหรับ ที่ จะ รวบรวม ยอด
ขึ้น ให้ สูง จึง จะ จัด การ ศึกษา ชั้น มัธยม และ อื่น ๆ ได้ สดวก

การ ศึกษา ซึ่ง พระสงฆ์ จะ พึง จัด

๑. การ ศึกษา ตาม ญัตติ ประถม ซึ่ง พระ สงฆ์ จะ พึง จัด นั้น
ยัง แบ่ง ตัด ตอน ออก เป็น ๒ ตอน คือ วิชา ชั้น ต้น เช่น หนังสือน้อย
สอน เพียง อ่าน ออก เขียน ได้ และ เพียง ทำ มงคล กับ คุณ หาร ตาม ญัตติ
ได้ และ ขรรษา วิชา เพียง ให้ ร บัญชา ป รือ ต้น ๆ ที่ ควร รู้ ได้ ง่าย ๆ
เพียง นี้ ตัด เป็น ตอน หนึ่ง เรียกว่า "มูลศึกษา" วิชา ต่อ นั้น
ไป จนถึง สอบ ได้ ได้ ประโยชน์ จึง เป็น "ประถมศึกษา" บริบูรณ์
การ ศึกษา ชั้น มูลศึกษานั้น โดย ปกติ ให้ จัด สอน ตาม วัด การ
ศึกษา ชั้น ประถมศึกษานั้น โดย ปกติ ให้ จัด สอน ตาม โรงเรียน
การ ที่ ตัด ตอน ออก เป็น สอง แขนง นี้ ต่าง กัน อย่างไร จะ อธิบาย
ต่อไป ดังนี้

๒. การ ที่ จัด ตั้ง โรงเรียน แต่ ก่อน มา จัด โดย เจ้า พณิกงาน
เห็นว่า ที่ ไท่ ไท่ หนึ่ง มี กุลบุตร มาก ก็ ไป ปลุก สรรว ถาน ขึ้น เป็น
โรงเรียน และ จัด เครื่อง ไร่ เครื่อง แต่ง จัด หาดู มา สอน
มี เงิน เต็ม ฝ่าย ขรรษา ประชาชน ที่ อยู่ ใน บริเวณ นั้น ก็ ส่ง บุตร
หลาน ไป เข้า เรียน ใน โรงเรียน การ ที่ ได้ กระทำ มา แล้ว โดย
วิธี นี้ มี หน้าที่ ประสงค์ เหตุ อยุ่ วัตถุประสงค์ ของ ชั้น ประถม คือ

เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๑๒๔

นาม พระยาลือทอง ที่ ๒๕ ลงวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๑๒๔

ใจความ

ทูลเกล้าฯ ถวายความแค้นใจเรื่องพระเจดีย์
ทรงตั้งขึ้นใหม่โดยพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์

ราช กระแส

หมายเหตุ

ที่ฐานพระเจดีย์ ทรง
จะทอดความผิดโทษพระ
ตลอดลงเงินพระมหากษัตริย์
พระ เจดีย์ทรงตั้งขึ้น
แล้ว ในอดีตพระเจดีย์
ทรงตั้งขึ้นโดย พระ
พระมหากษัตริย์

ได้ยืมเงินจาก...
...
... ๑๕/๕/๒๕๖๑

กระทรวงธรรมการ

วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๘

ที่ ๑๒๘

ขอเสนอ ฝ่าละอองธุลีพระบาทโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ด้วยเมื่อแรกข้าพระพุทธเจ้าเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่ใน
กรมศึกษาธิการ จนกระทั่งย้ายไปรับราชการกระทรวงมหาดไทยแล้วตลอดไปรับ
ราชการในประเทศยุโรป การกรมศึกษาธิการที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ทำในสมัยนี้
เป็นการเรียนเองมากกว่าคิดอ่านการที่อื่นเคยเรียน ครั้นเมื่อข้าพระพุทธเจ้า
กลับเข้ามาจากประเทศยุโรปไปพบราชการในทางศึกษาธิการ เริ่มจนตั้ง
แต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการฝ่ายพลเรือน
ที่เป็นโรงเรียนมหาดเล็กคุณนารี ข้าพระพุทธเจ้าได้ช่วยตรวจพิจารณาในทาง
ที่จะหาคนฝึกหัดข้าราชการ แลเห็นความลำบากที่ยังมีอยู่สามสามอันนั้น
น้อยนัก เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้ามาจัดการศึกษา
ธิการ จึงได้ช่วยตรวจการฝึกสอนวิชาสามัญหะใหม่ ทั้งแผนประเพณีและมัธยมศึกษา
ขึ้นมา เพื่อจะให้ท่านรับราชการง่ายขึ้นกว่าเดิม ได้จัดการทางนี้มาโดย
ลำดับจนเมื่อข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจะราชการ
ไปอุปสมบท โดยมีใบบอกส่งมาขอด้วยประเพณีและศาสนิกวิธีซึ่งข้าพระพุทธเจ้า
ยังไม่คุ้นเคยมาก่อน ประกอบกับมีเวลาได้ศึกษาบุตรตรองทั้งได้สนทนา
หารือด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวิมลวิมลวงศาโรรส และ พระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ในเรื่องการศึกษาเนื่อง ๆ จึงเกิดความคิดเห็น
ในเรื่องการศึกษาซึ่งสมควรจะจัดในคราวข้างหน้าไปให้ทราบมา - ดังขอความ
ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าจะไดกรรมาบังคมทูลขอไว้

การศึกษาที่จะจัดต่อไปนั้น เริ่มด้วยเกล้าฯ ราชบัณฑิตยสถานจะตั้งวางรูป

การศึกษาลงไปเป็นสองแผน คือ การศึกษาสำหรับที่จะให้ราษฎรทั่วไปได้
ความรู้วิชาซึ่งควรจะเป็นขั้นสำหรับพลเมือง กล่าวคือ ให้อ่านหนังสือและเลข
ศอสำหรับใช้ในกิจการสามัญ กับให้รู้การบริหารร่างกายที่จะรักษาตนรักษา
ชีวิต สอนธรรมจริยา เพื่อให้รู้ความดีความชั่วจะไม่ประมาทสุจริต ตลอดจน
ใหม่มีความรักศรัทธา นี้จัดเป็นการศึกษาสามัญแผน ๑ กับส่วนวิชาความ
รู้สำหรับผู้มีเขาวนและอุบิสัยที่จะทำการงานเป็นพิเศษต่าง ๆ เช่นเช่นว่า
ทำการช่าง การเพาะปลูก การค้าขาย ตลอดจนถึงความรู้สำหรับราชการ
ในหน้าที่ต่าง ๆ นี้จัดเป็นการศึกษาพิเศษแผน ๑ เมื่อใดแม้งการศึกษาเป็น
สองแผนและจัดตามรูปที่กล่าวมาแล้ว ก็คงจะเห็นว่า ย้ายความรู้สามัญ
ศึกษาก็จะแพร่หลายไปทั่วพระราชอาณาจักร และไปความรู้อันเป็นการศึกษาพิเศษ
ก็จะให้มีประโยชน์แก่คนทุกชั้นทุกชนิดได้

แก่การศึกษาที่จะจัดให้โดยตามรูปนี้ย่อมเป็นการยากมาก เพราะจะจัดด้วย
เงินเงินเอาด้นก็เป็นไปไม่ได้โดยปกติ จำต้องหาวิธีใหม่ที่จะทำโดยไม
ต้องเปิดองเงินแน่ ก็จะต้องกำหนดเขตความรู้และเตรียมเครื่อง
มือแบบเมืองคน เหตุฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นด้วยเกล้า - ว่า การขึ้นมี
ถ้าข้าพระพุทธเจ้าจะรับสนองพระเดชพระคุณโดยล่ำซำสติปัญญาความเห็นคน
คนเดียว น่าจะไม่สำเร็จตลอดไปไม่ได้หรือมีเด่นั้นก็อาจจะมีทางหลายหนทาง
จะแก้ไขโดยยากและช้าไป ข้าพระพุทธเจ้าจึงขอพระราชทานนำความเห็นนี้
ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณากราบบังคมทูลของสมเด็จพระเจ้า - ถ้าพระบาทสมเด็จพระ
พระราชกระแสเช่นนี้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานใหม่ผู้ชำนาญในการ

ศึกษาช่วยกันจัดอ่านกะวางรูปและเตรียมการเบี่ยงคนให้ตกลงเสียก่อน เมื่อ
สำเร็จรูปลงประการใดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เห็นชอบแล้ว ข้าพระพุทธ
เราจะใครบพระราชมานจนอนของพระโศภนพระคุณโศภนของควมพระราชมประสงค์ใน
ทั้งนี้จะควรประการใดขอพระบารมีโปรดเกล้าฯ เป็นที่พึ่ง

ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า *วิบูลย์ ศรีสวัสดิ์* ๕๐๗

(สำเนา)

ประกาศกระแสพระบรมราชโองการ
เรื่องการศึกษาของประเทศสยาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า
เจ้ากรุงสยาม ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงการเล่าเรียนของประเทศสยามซึ่งไม่มีสืบมาแต่โบราณ คือ
วิกเป็นสำคัญที่เล่าเรียนหนังสือ และบ้านเป็นที่เรียนศิลปวิชาการหาเลี้ยงชีพต่าง ๆ ความเหลื่อมล้ำ
ตระกูลตลอดมาจนครวมเท่าทุกวันนี้

บัดนี้การศึกษาตอกันระหว่างนานาประเทศทั่วโลกมีมากสืบแล้ว ทางทะเลก็มีเรือกลไฟ
ทางบกก็มีรถไฟ ความต้องการแลกเปลี่ยนสินค้ากระทำให้บ้านนาประเทศลบลาศมาคมกัน อันเป็นเหตุ
ไทยประโอร

ยัง วิชาหรือศิลปใดแพ่งเสื่อมไป หรือของเปลี่ยนแปลงไปในสุกกันไปในประเภทเคยวัน

อันความยิ่งหย่อนเป็นลุ่ม ๆ กอน ๆ ในสวนศิลปวิชาการทั้งปวงนี้ เมื่อครั้งการไปมา
ระหว่างบ้านนาประเทศยังไม่ติดต่อกันไกลสักใด ความยิ่งและหย่อนเป็นลุ่ม ๆ กอน ๆ นี้ก็อาจมี
อาจเป็นอยู่ได้ในที่ต่าง ๆ กัน แต่ถนัดความติดต่อกันไต่มาถึงเขาแล้วในสมัยนี้ ความรู้ศิลปวิชาการ
ทั้งปวงจำต้องให้เขาหาความสม่ำเสมอเป็นสำคัญไปทุกที

เพราะเหตุสมัยและความเปลี่ยนแปลงของประเทศบ้านเมืองใดเปลี่ยนแปลงนี้ จึงจำเป็นของ
ศึกษาวิชาศิลปวิชาการทั้งปวงของเราให้เจริญขึ้น ป้องกันไม่ให้เสื่อมทรามลงไกลกว่าบ้านนาที่ของ
แข่งขันกับเขาอื่น ความหมิ่นบำรุงและป้องกันเช่นนี้ ก็ใคร่จะจัดการฝึกหัดถึงสอนกันให้เกิดความรู้
และความสามารถยิ่งยวดขึ้น

จำเดิมแต่รัฐบาลใดเริ่มตั้งโรงเรียนมาเป็นเวลานานแล้วก็ได้ โดยที่ความประสงค์
ในชั้นต้นของหัดคนสำหรับราชการก่อน จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดไปว่า การเล่าเรียนนั้นสำหรับ
แค่นั้นที่จะรับราชการ ไม่ใช่หน้าที่ของคนทั้งปวงซึ่งจะตองฝึกหัดวิชาทั้งปวงในวิชาความรู้ แล้วเมื่อใด
ขยายการเล่าเรียนให้แพร่หลายออกไปทั่วพระราชอาณาเขตฯ จึงพากันหลงงงงวยไปว่า การเล่า
เรียนทั้งหลายของเบรณหน้าที่ของรัฐบาลที่จะออกทุนรอนให้หมด ความเข้าใจผิดนี้เป็นเครื่องหน่วง
ความเจริญของบ้านเมืองให้เนิ่นช้า

แท้จริงการเล่าเรียนนี้เป็นเครื่องทำจริงให้เกิดความฉลาด ในรัฐประพฤติกวีก็
สามารถในศิลปวิชาการหาเลี้ยงชีพ ไม่ว่าวิชาและศิลปใดตั้งแต่เป็นครู เป็นแพทย์ตลอดไปจนเป็น
พ่อค้าและเป็นช่าง ย่อมตองเรียนก่อนจึงจะรู้สำเร้งเป็นดั่งปกติก็ ก็กันก็เฝ้าจำจ้องหาเลี้ยงชีพ
ในทางใดทางหนึ่งทุกคนเลยกัน เหตุอันมรรฤทธิพิภพการคาดคะเนจะใช่แต่เกิด อะไรไม่ก็ยิ่งว่าวิชา
ความรู้ซึ่งจะใดเป็นทุนหนุนคนในสูงชัน ให้เป็นที่ตั้งแห่งความประพฤติ ความสุข และโภคทรัพย์
ใดแท้จริง ก็ยังเสียความรู้ที่ให้เป็นทุนทรัพย์ซึ่งอาจจะหมกเปลืองและสูญสิ้นไปไต่กันอีก

เมื่อใดทรงพระราชดำริถึงนี้ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระ
หม่อมสั่งว่า
แต่บัดนี้ไป ให้เป็นหน้าที่ของบิดามารดาและปู่ยี่ป้าครอบงำเด็กที่จะสั่งสอนและแสวงหา

ประวัติผู้เขียน

นางสาวอุไรवास ปรีศลิลก จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษา
ปฐมวัย จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2535 และได้เข้า
ศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2536